

Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebede Hata ve Hile Algısı: Ağrı İli Örneği*

Rukiye YURT¹

Fatma TEMELLİ²

Özet

Muhasebe alanında yapılan hata ve hilelerden toplumun tüm kesimleri etkilenebilmektedir. Muhasebede yapılan hata ve hileler, devletin en önemli gelir kaynağı olan vergileri de etkilemektedir. Günümüzde muhasebe hata ve hilelerinin en çok hangi amaçlarla ve hangi yöntemlerle yapıldığını en iyi gözlemleyen kişiler ise muhasebe meslek mensuplarıdır. Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algılarının tespit edilmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Ağrı ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına yönelik anket uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler frekans analizi, ortalama, standart sapma, güvenilirlik analizi, t-testi ve tek yönlü varyans analizi (anova testi) ile test edilmiştir. Çalışmanın sonucunda; muhasebe meslek mensuplarının hata ve hile algılarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, meslek mensuplarının muhasebede hile algıları ile cinsiyetleri ve muhasebede hile algıları ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Hataları, Muhasebe Hileleri, Muhasebe Denetimi, Muhasebe Meslek Mensupları.

Professional Accountants' Perception of Errors and Frauds in Accounting: The Case of Ağrı

Abstract

All parts of society can be affected by errors and frauds made in the accounting field. Errors and frauds in accounting also affect taxes, which are the most important source of income for a state. Today, accounting professionals are the people who best observe the purpose and methods of accounting errors and frauds. In this study, it is aimed to determine and evaluate the perceptions of error and fraud in accounting field by professional accountants. For this purpose, a questionnaire was applied to accounting professionals working in Ağrı province. The data obtained in the research were tested with frequency analysis, mean, standard deviation, reliability analysis, t-test and one-way analysis of variance (anova test). As a result of the study; it has been determined that the error and fraud perceptions of the accounting professionals are at a moderate level. In addition, it has been found that there is a significant difference between the perception of fraud in accounting and their gender, and also between the perceptions of fraud in accounting and their marital status.

Keywords: Accounting Errors, Accounting Fraud, Accounting Auditing, Professional Accountants.

1. GİRİŞ

Ekonomi, piyasada işlem gören küçük ve büyük çaplı işletmeler sayesinde varlığını sürdürmekte ve ömrünü buna göre devam ettirmektedir. Fakat her zaman durum olumlu sonuç vermemekle birlikte sonuçlar ekonomiyi küçültmekte hatta yok olmasına neden olmaktadır. İşletmelerin ayakta kalmasını sağlayan en önemli etkenlerden

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi / Submitted: 1.7.2022 Makale Kabul Tarihi / Accepted: 25.7.2022

*Bu çalışma Doç. Dr. Fatma Temelli danışmanlığında Rukiye Yurt tarafından 15.6.2022 tarihinde tamamlanan "Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebede Hata ve Hile Algısı: Ağrı İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Sorumlu Yazar, Bilim Uzmanı, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı, Ağrı/Türkiye, rukiyyurt6404@gmail.com, http://orcid.org/0000-0002-7744-7666

² Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Ağrı/Türkiye, ftemelli@agri.edu.tr, http://orcid.org/0000-0001-7436-5289

*Bu çalışma için etik onay, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 25.11.2021 tarih ve 323 sayılı karar ile alınmıştır.

Atf (Citation): Yurt, R., ve Temelli, F. (2022). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısı: Ağrı ili örneği. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi* 2(2), 135-150.

biri de düzgün bir muhasebe sistemine sahip olmaktır. Muhasebe, işletmelerde ortaya çıkan ve para ile ifade edilebilen mali nitelikteki işlemleri düzenli bir biçimde kaydeden, sınıflandıran, özetleyen, yorumlayan, analiz eden ve raporlayan bir bilgi sistemidir. Muhasebe, işletmelerin mali nitelikli işlemlerini ele alırken objektif bir şekilde hareket etmelidir. İşletmede mali nitelikli işlemler yerine getirilirken muhasebede hata ve hile durumlarıyla karşı karşıya gelinebilmektedir (Bayraktar, 2007: 13-14).

Muhasebede hatalar personelin hiçbir kasıt unsuru düşünmeden kendiliğinden gerçekleşmektedir. Hileler ise işletmelerin üst yönetiminde görev alan kişiler ve işletme çalışanları tarafından kendi kişisel menfaatleri için veya işletmenin menfaatleri için kasıtlı olarak gerçekleştirilmektedir. İşletmelerde hatalı ve hileli gerçekleştirilen işlemler ile sunulan raporlar gerçeği göstermezler. Böyle bir durum, işletmenin dış çevresindeki kesimlerin işletme ile ilgili yapacağı işlemlerde hatalı kararlar almasına neden olacaktır. Bunun sonucunda işletme, gelecekteki hedeflerine ulaşma noktasında engellerle karşılaşacak hatta iflas edecektir. İşletmeye yatırım yapacak dış çevrenin yanlış kararlar almasına neden olacak ve bu çevreleri olumsuz etkileyecektir. (Okay, 2011: 35).

İşletmeler, muhasebede yapılan hata ve hile olasılıklarını daima göz önünde bulundurmalıdır. Muhasebede yapılan yanlışlıkların hata mı yoksa hile mi olduğu ayrımı kasıt unsuruna göre değerlendirilir. İşletme çalışanlarının bu yanlışlıkları bilinçsiz olarak yaptıklarında hatalı, kasıtlı olarak çıkar sağlamak amacıyla yaptıklarında ise hileli davranışta bulunduğu kabul edilir (Aslan ve diğerleri, 2017: 1127).

Muhasebe alanında yapılan hata ve hilelerden toplumun tüm kesimleri etkilenebilmektedir. Günümüzde muhasebe hata ve hilelerinin en çok hangi amaçlarla ve hangi yöntemlerle yapıldığını en iyi gözlemleyen kişiler ise muhasebe meslek mensuplarıdır. Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algılarının tespit edilmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Ağrı ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına bir anket uygulanmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde konu ile ilgili kavramsal çerçeveye, üçüncü bölümde literatür araştırmasına değinilmiş, dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi, veri toplama aracı, analiz ve bulgulara yer verildikten sonra beşinci bölüm olan son bölümde çalışma ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: MUHASEBE HATA VE HİLELERİ, MUHASEBE DENETİMİ

Bu başlık altında muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe denetimine ilişkin kavramsal çerçeveye yer verilmiştir.

2.1. Muhasebede Hata ve Hile

Hata kavramının Türkçedeki en genel anlamı “istenmeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, yanılma, yanılğı” olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu(TDK), Güncel Türkçe Sözlük). Hatalar kişilerin hiçbir kasti düşüncesi olmadan meydana gelen yanlışlıklar olarak da ifade edilir (Kirik, 2007: 39).

Muhasebede hata; muhasebenin genel kabul görmüş ilkelerine, kanunlarına, standartlarına uygun olmayan fakat hiçbir kasıt unsuru içermeyen yapılan yanlışlıklar olarak tanımlanır (Hatunoğlu ve diğerleri, 2012: 176).

İşletmelerde muhasebe hatası iki şekilde olmaktadır. Bunlar; muhasebe hataları ve muhasebe dışından kaynaklanan hatalardır. Muhasebe hataları; genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, standartlara, yasalara ve kurallara aykırı bir şekilde istem dışı yapılan hatalardır. Muhasebe dışı hatalar ise, işletmede görev yapan personellerin istem dışı olarak dikkatinden kaçan kayıt hatalarıdır. Bu hatalar, işletme ve dış çevre açısından birçok olumsuz sonuçlara neden olur. İşletmenin kuruluşundan başlayıp pazarlama aşamasına kadar finansal açıdan olumsuz etkiler meydana getirir. İşletmeyle bağlantısı olan kesimlerin yanlış kararlar almasına neden olur. İşletmede çalışan personellerden yeterli verim alınamaz, üretim aksar, emek kaybı ve zaman kaybı gibi işletmeleri yıpratıcı etkiler ortaya çıkarabilir, hatta hatanın boyutuna göre işletmenin iflasıyla da sonuçlanacak etkiler doğurabilir (Güvenç, 2009: 70).

Muhasebe hataları; personellerin eğitimlerinin yetersiz olması, deneyimsiz ve dikkatini toplayamaması nedeniyle kayıt ve işlemlerde bilinçsiz olarak yapılan yanlışlıklardır. Muhasebede yapılan hatalar matematikteki dört işlemde kaynaklanmaktadır. Bunun yanında bilinç dışı yapılan hesaplar arası aktarmadaki yanlışlıklar, alış ve satışların kayıtlarının unutulması da hata olarak kabul edilmektedir. Muhasebede yapılan yanıltıcı beyanlar ve

yanlışlıklar kasıt unsuru taşımaksızın yapıldığında hata, kasıtlı olarak yapılmış ise hile olarak kabul edilmektedir (Oktar, 2009: 2).

Türkçeye hile sözcüğü İngilizcede “fraud” sözcüğünden çevrilmiştir. Hile; usulsüzlük, düzenbazlık, hırsızlık, kendi üstüne para geçirme, rüşvet kabul etme, başkalarının üzerinden haksız kazanç elde etme gibi yanlış davranışları kapsamaktadır. Hile, kişilerin ya da kurumların olumsuz etkilenmesini sağlayacak, yolsuzlukla haksız kazanç sağlamak için yaptıkları ahlaksız davranış biçimidir. Hile; insanların hukuk kurallarını çiğneyerek, eşitlik ve adalet algılarının dışına çıkarak haksız kazanç elde etmek için diğer kişileri veya kuruluşları zarara uğratmak ve varlıklarına el koymak amacıyla kandırma olarak ifade edilmektedir (Çatıkkaş ve Çalış, 2007: 188-189).

Muhasebede hile, kişisel amaçlara ulaşmak için işletmenin kayıt ve belgelerinde muhasebe kurallarını ve vergi hukuku kurallarını çiğneyerek yapılan kasti hatalardır. Muhasebe hileleri, işletmenin ekonomik durumunu belge ve kayıtlarda yapılan usulsüzlük nedeniyle olduğundan farklı gösterip, haksız kazanç sağlamak için bir tarafın lehini düşünerek yapılan yanlış davranış şekli olarak ifade edilmektedir (Özçelik ve diğerleri, 2017: 200).

Muhasebe işlemlerini gerçekleştiren personelin yaptığı yanlışlığı bilinç dışı olarak yapması durumunda hata, bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi durumunda ise hile ortaya çıkmaktadır. Ancak bunların istemeden yapılan bir hata mı, yoksa kasıtlı olarak yapılmış bir hile mi olduğunu anlamak zordur. Denetçiler standartlara göre hareket ettiğinde, muhasebede yapılan yanlışlıkların hata mı yoksa hile mi olduğunu ayırt edebilirler. Bu durumlar ise aşağıda kısaca belirtilmiştir (Arkun, 1975: 61):

- İşletmeler muhasebe kayıtlarını yapan personellerin, bilançonun çift taraflı kayıtlarında tutarsızlığın olduğu ve bu hatanın ortaya çıkartılması yerine maskeleyerek gizleme amacını gütmesi durumunda bu iyi niyetli bir davranış oluşturmaz. İyi niyet olsaydı, yanlış gizlemek yerine düzeltmeyi tercih etmesi gerekirdi. Bir yanlış ortaya çıkarmak, düzeltmek yerine bu yanlış, ikinci bir yanlışla gizlenmeye çalışıldığı için bu personelin davranışı hile olarak kabul edilmektedir.
- Bazı düzensizlikler hile olarak kabul edilmektedir. İşletmelerde çalışan muhasebe personellerinin muhasebenin ilkelerini ve kurallarını bilmesi gerekmektedir. Büyük işletmelerin muhasebe kayıt işlemleri karmaşık olduğundan hata yapma olasılığı yüksektir. Fakat muhasebecilerin muhasebe standart ve kurallarına aykırı yaptıkları yanlışlıklar hata değil hile olarak kabul edilmektedir.
- Yapılan usulsüzlük sürekli tekrar ettiğinde bu hata olmaktan öteye geçip kasıtlı olarak yapıldığı düşünülerek hile olarak kabul edilmektedir. Ancak bu konu üzerinde kesin karara varmadan, işlemlerin hangi koşullar altında gerçekleştiğini incelemek gerekmektedir.

2.2. Muhasebe Denetimi

Denetim ve muhasebe birbiriyle bağlantılı iki kavramdır. Muhasebe kavramı denetimden ayrı düşünülemez. Bir işletmenin faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesine ne kadar ihtiyaç var ise denetime de o kadar ihtiyaç duyulur. Çünkü denetimin yardımcısı muhasebe, muhasebenin koşulu ise denetimdir (Uzay ve diğerleri, 2009: 127).

Muhasebe genel olarak, işletmelerin mali nitelikli işlemlerinin kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır. Denetim ise muhasebenin yapmış olduğu kayıt ve raporların doğruluğunu, dürüstlüğünü ve uygunluğunu inceler. Dolayısıyla birbirlerini tamamlayan muhasebe ve denetim birbirlerinden ayrı düşünülemez (Haftacı, 2011: 43-44).

TDK'ye göre denetim; “*Kamu ya da özel bir kuruluşa ilişkin bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğunun saptanması ve rapor edilmesi amacı ile bir uzman birimi tarafından kanıt toplama ve değerlendirme süreci*”dir. Muhasebe denetimi; “*Ticari birim ve olaylarla ilişkin bilgilerin daha önce belirlenmiş kistaslara uygunluğunu incelemek ve neticeleri ilgililere ulaştırmak için yansız bir şekilde kanıtları elde eden ve bu verileri değerleyen sistemli bir süreç*” olarak tanımlanmaktadır (Güredin, 2014: 11).

Muhasebe denetimi sayesinde finansal tabloların şeffaflığı sağlanmakla birlikte yapılacak hata ve hilelerin de önüne geçilerek, oluşacak cezalar ve zararlar da engellenmiş olunur. Bununla birlikte, işletmelerin kredibilitesi artar ve yatırımcılar alacakları kararlarda kolaylık elde etmiş olurlar (Canpolat, 2018: 6).

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısı konusuna ilişkin yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir:

Kirik (2007) tarafından yapılan çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının etik boyutları ile muhasebede yapılan hata ve hile konuları incelenmiştir. Muhasebe mesleğinin ahlaksal boyutlarının hata ve hile yapmayı nasıl etkilediği üzerine bir araştırma yapılmış ve bu doğrultuda Afyonkarahisar ilinde mesleklerini icra eden muhasebe meslek mensuplarına bir anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda; meslek mensuplarının muhasebede yapılan hata ve hilelerde ve mesleğin etiksel boyutunda, eğitim düzeyleri ve deneyim tecrübelerinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Güney ve Bozkurt (2011) yaptıkları çalışmada, muhasebede hata, hile ve etik kavramlarını ele almışlar ve staj aşamasında olanların muhasebe hata ve hileleri karşısındaki tutum ve davranışlarını incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda; meslek odalarının misyonlarını tam olarak yerine getiremedikleri, sorunların çözülmesi için stajyerleri ve meslek üyelerini kapsayan eğitim, konferans ve seminerler düzenlemeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Karabayır ve Cengiz (2016) tarafından yapılan çalışmada, muhasebede yapılan hata ve hilelerde bağımsız denetçilerin sorumluluklarına karşın kendi düşüncelerinin neler olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Kuzeydoğu Anadolu illerinde faaliyet gösteren 84 bağımsız denetçiye anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda; yapılan hata ve hilelerden bağımsız denetçilerin kendilerini kısmen sorumlu tuttıkları ve tüm sorumlulukların işletmede görev alan herkese paylaşılması gerektiği ifade edilmiştir.

Ahinful ve diğerleri (2017) yaptıkları çalışmada, meslek etiğinin muhasebe meslek mensupları ile ilişkili olup olmadığını ve muhasebede hileye neden olan faktörleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda, Gana'nın doğu bölgesindeki muhasebe meslek mensuplarına bir anket uygulamışlardır. Çalışmanın sonucunda; meslek etiğinin muhasebe meslek mensuplarını ilgilendirdiği ancak etik ilkelere uymada zorluklarla karşılaştığı tespit edilmiştir.

Özçelik ve diğerleri (2017) yapmış oldukları çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının hata ve hile algılarını tespit etmeyi amaçlamışlar ve bu doğrultuda Batı Akdeniz Bölgesi'nde mesleklerini icra eden meslek mensuplarına bir anket uygulamışlardır. Çalışmanın sonucunda; muhasebe meslek mensuplarının hata ve hile konusuna katılma düzeyleri ile yaş, cinsiyet, unvan ve öğrenim düzeyi gibi demografik özelliklerinin mesleki deneyimleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Tayman (2018) tarafından yapılan çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının yaptıkları hata ve hilelerin tespit edilmesi amaçlanmış ve bu doğrultuda Akdeniz Bölgesinde görev yapan muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; meslek mensuplarının hata ve hile yapma oranlarının yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Hata ve hileyi yapan meslek mensuplarının, bazen müşterileri kaybetmemek bazen de kendi kişisel çıkarları için bunları yaptıkları tespit edilmiştir.

Ömürbek ve Durgunböcü (2018) yaptıkları çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hataları, hileleri ve vergi denetimine ilişkin algılarını tespit edip değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda, Isparta'da faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına anket yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda; meslek mensuplarının en fazla gördüğü hata nedeninin dikkatsizlik olduğu ve en fazla karşılaşılan hata nedeninin ise fatura vermemek ve almamak olduğu tespit edilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının en fazla karşılaştıkları muhasebe hilelerinin; bilançonun maskelenmesi ve müşterilerin vergi ile ilgili yanlış kayıt işlemleri gibi yöntemlere başvurusu olduğu tespit edilmiştir.

Özçimen (2019) yaptığı çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebe manipülasyonuna yatkın olup olmadıklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, Bursa ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına yönelik bir anket yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda; muhasebe meslek mensuplarının, mükelleflerinin çıkarları ve onların baskısı sonucunda muhasebe manipülasyonuna yatkın oldukları tespit edilmiştir.

Gülseren (2020) yaptığı çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile üzerine algılarını tespit etmeyi amaçlamış olup bu doğrultuda, Çanakkale ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda; muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata algıları ile cinsiyet, yaş, gelir, eğitim düzeyi, meslekte çalışma süresi, çalışan sayısı ve mükellef sayısı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Kıllı ve Kutlu (2021) yaptıkları çalışmada, Osmaniye İlinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri hakkındaki algı ve tutumlarının incelenmesine yönelik olarak bir anket uygulamışlardır. Çalışmanın sonucunda; muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri ile mesleki statüleri ve deneyimlerinin hata ve hile algıları üzerinde çok fazla bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Borolla ve diğerleri (2021) yaptıkları çalışmada, muhasebe kurallarına uyma, çalışan motivasyonu ve yönetim ahlakının muhasebe hile eğilimine etkisini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda; muhasebe kurallarına uymanın ve yönetim ahlakının muhasebe hile eğilimi üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkiye sahip olduğu, çalışan motivasyonunun ise muhasebe hile eğilimi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Gül ve Demir (2022) yaptıkları çalışmada, Elazığ ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile farkındalıklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, Elazığ ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda; muhasebe meslek mensuplarının hata ve hileye sevk eden en önemli dış faktörün mükellefler olduğu, hata ve hilelerin ise genellikle işletmedeki iş yoğunluğundan dolayı meydana geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca, muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetleri ile teknolojik bilgi yetersizliğinden doğan hata ve hileler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu duruma göre, erkek muhasebe meslek mensuplarının teknolojik bilgi seviyesinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. ARAŞTIRMA

Bu başlık altında araştırmaya ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışma için etik onay, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 25.11.2021 tarih ve 323 sayılı karar ile alınmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Ağrı ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algılarını tespit etmek ve bu algı düzeyleri ile demografik özellikleri arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığını incelemektir.

Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısına yönelik literatürde birçok çalışma olmasına rağmen, bu konuda Ağrı ili özelinde yapılmış bir çalışmanın olmaması, bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılmaktadır. Bu araştırma, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algılarını tespit etmesi ve bu anlamda birtakım önerilerde bulunması açısından, ayrıca literatüre katkı sağlayacağı düşünüldüğü için önem arz etmektedir.

4.2. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma, örnekleme alınan muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algılarını yansıttığı ve görüşlerine başvurulmuş meslek mensuplarının samimi oldukları varsayılmıştır.

4.3. Araştırmanın Sınırları

Bu araştırma, zaman ve maliyet faktörlerinden dolayı Ağrı ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları ile sınırlıdır. Ayrıca, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algılarını tespit etmeye yönelik olan ölçekler toplam 32 madde ile sınırlıdır.

4.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Ağrı ilinde aktif olarak faaliyet gösteren 77 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır. Çalışmada örnekleme yöntemi olarak basit tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Evreni temsil etmek üzere örnek büyüklüğü aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmıştır (Yamane, 1973: 133):

$$n = \frac{NP(1-P)Z^2}{(N-1)d^2 + P(1-P)Z^2}$$

(“n, Örnek kütle büyüklüğü; N, Evren büyüklüğü; P, Olayın gerçekleşme olasılığı; (1-P), Olayın gerçekleşmemeye olasılığı; α , Önem düzeyi; Z, % (1- α) düzeyinde Z test değeri; d, Hata payı”). P=0,50 ve %5 hata payı ile evreni temsil edecek olan örnek büyüklüğü 64 olarak hesaplanmıştır. Uygulanan 72 anketten 1 anketin hatalı ve eksik doldurulması nedeniyle geriye kalan 71 anket araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu sayının örneklem büyüklüğü için yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

4.5. Veri Toplama Yöntem ve Aracı

Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısını ölçmek amacıyla yapılan bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Ağrı ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına yüz yüze anket uygulanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde, muhasebe meslek mensuplarının demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümünde, meslek mensuplarının muhasebede hata algısını tespit etmeye yönelik ölçüğe yer verilmiştir. Üçüncü bölümünde ise, meslek mensuplarının muhasebede hile algısını tespit etmeye yönelik ölçüğe yer verilmiştir. Beşli Likert tipi ölçek kullanılmıştır (“1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum”). Araştırmada kullanılan ölçekler, Nazlı (2014) tarafından yapılan “Muhasebede Hata ve Hilelerin Önlenmesinde İşletme Yöneticilerinin Sorumluluğunun Tespitine Yönelik Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tez çalışmasından alınmıştır.

4.6. Araştırmanın Hipotezleri

Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algıları ile demografik özellikleri arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığını incelemek için hipotezler oluşturulmuş ve aşağıda belirtilmiştir:

- H_{1a}:** Katılımcıların muhasebede hata algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{1b}:** Katılımcıların muhasebede hile algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{2a}:** Katılımcıların muhasebede hata algıları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{2b}:** Katılımcıların muhasebede hile algıları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{3a}:** Katılımcıların muhasebede hata algıları ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{3b}:** Katılımcıların muhasebede hile algıları ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{4a}:** Katılımcıların muhasebede hata algıları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{4b}:** Katılımcıların muhasebede hile algıları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{5a}:** Katılımcıların muhasebede hata algıları ile mesleki deneyim süreleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{5b}:** Katılımcıların muhasebede hile algıları ile mesleki deneyim süreleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{6a}:** Katılımcıların muhasebede hata algıları ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{6b}:** Katılımcıların muhasebede hile algıları ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{7a}:** Katılımcıların muhasebede hata algıları ile mükellef sayıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H_{7b}:** Katılımcıların muhasebede hile algıları ile mükellef sayıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

4.7. Analiz ve Bulgular

Muhasebe meslek mensuplarına anketler uygulandıktan sonra elde edilen veriler SPSS 22 paket programı ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda; frekans analizi, ortalama, standart sapma, güvenilirlik analizi, normallik testleri yapılmıştır. Normallik testleri sonucuna göre verilerin normal dağıldığı tespit edilmiş ve parametrik testlerden t-testi ve tek yönlü varyans analizi (Anova testi) kullanılmıştır. Ulaşılan sonuçlar tablolar halinde sunulmuş ve özetlenmiştir.

4.7.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı istatistikler ile ilgili ulaşılan bulgular Tablo 1’de yer almaktadır. Cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki deneyim süresi, aylık ortalama gelir ve mükellef sayısı araştırmanın kapsamına giren tanımlayıcı değişkenlerdir.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Değişken düzeyleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	9	12,7
	Erkek	62	87,3
Yaş	21-30 arası	6	8,5
	31-40 arası	33	46,5
	41-50 arası	24	33,8
	51 yaş ve üzeri	8	11,3
Medeni Durum	Evli	59	83,1
	Bekâr	12	16,9
Eğitim Düzeyi	Lisans	43	60,6
	Yüksek lisans	28	39,4
Mesleki Deneyim Süresi	5 yıl ve altı	19	26,8
	6-10 yıl	18	25,4
	11-15 yıl	12	16,9
	16-20 yıl	10	14,1
	21 yıl ve üzeri	12	16,9
Aylık Ortalama Gelir	4500 TL ve altı	4	5,6
	4501-6000	11	15,5
	6001-7500	11	15,5
	7501-9000	10	14,1
	9001 TL ve üzeri	35	49,3
Mükellef Sayısı	1-25	9	12,7
	26-50	32	45,1
	51-100	20	28,2
	101 ve üzeri	10	14,1
Toplam		175	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının 62’si (%87,3) erkek, 9’u (%12,7) kadındır. Araştırmaya katılanların 33’ü (%46,5) 31-40 yaş aralığında, 24’ü (33,8) 41-50 yaş aralığında, 8’i (%11,3) 51 ve üzeri yaşta, 6’sı (%8,5) 21-30 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılanların 59’u (%83,1) evli, 12’si (%16,9) bekârdır. Araştırmaya katılanların 43’ü (%60,6) lisans mezunu, 28’i (%39,4) yüksek lisans mezunudur. Araştırmaya katılanların 19’u (%26,8) 5 yıl ve altı, 18’i (%25,4) 6-10 yıl arası, 12’si (%16,9) 11-15 yıl arası, 12’si (%16,9) 21 yıl ve üzeri, 10’u (%14,1) 16- 20 yıl arası mesleki deneyime sahiptir. Araştırmaya katılanların 35’i (%49,3) 9001 TL ve üzeri, 11’i (%15,5) 4501-6000 TL, 11’i (%15,5) 6001-7500 TL, 10’u (%14,1) 7501-9000 TL ve 4’ü (%5,6) 4500 TL ve altı, aylık ortalama gelir elde etmektedir. Araştırmaya katılan meslek mensuplarının 32’si (%45,1) 26-50, 20’si (%28,2) 51-100, 10’u (%14,1) 101 ve üzeri ve 9’u (%12,7) 1-25 arasında mükellefe sahiptir.

Tablo 2, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının verdikleri cevaplar doğrultusunda hata ölçeğine ait ortalama ve standart sapma değerlerini göstermektedir.

Tablo 2. Hata Ölçeğine Ait Ortalama ve Standart Sapma

Muhasebe Hatalarına İlişkin İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
HATA1	3,7887	0,84372
HATA2	3,9718	0,84468
HATA3	3,8310	1,05541
HATA4	4,0141	0,94858
HATA5	3,6901	1,14132
HATA6	3,8873	0,96435
HATA7	3,6761	1,01101
HATA8	3,7042	0,96206
HATA9	3,6338	0,97452
HATA10	3,7746	0,94411
HATA11	3,8310	0,89420
HATA12	3,7606	1,04833
HATA13	3,6056	0,97803
Hata Ölçeği İçin (Genel)	3,7822	0,63379

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının HATA4 ifadesi olan “Muhasebe hataları unutmaya ve tekrarlama ile meydana gelen hatalardır” ifadesine (ortalama 4,0141) ile en yüksek düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, HATA13 ifadesi olan “Çok iyi teknolojiler kullanılsa da yeteneği olmayan insanlar her zaman muhasebe hataları yapmaya mahkûmdur” ifadesine (ortalama 3,6056) ile en düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Yani Tablo 2 incelendiğinde, en yüksek ortalamanın HATA4

(4,0141) olarak belirtilen ifadede olduğu, en düşük ortalamamın ise HATA13 (3,6056) olarak belirtilen ifadede olduğu görülmektedir.

Tablo 3, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının verdikleri cevaplar doğrultusunda hile ölçeğine ait ortalama ve standart sapma değerlerini göstermektedir.

Tablo 3. Hata Ölçeğine Ait Ortalama ve Standart Sapma

Muhasebe Hilelerine İlişkin İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
HİLE1	3,7465	1,10477
HİLE2	3,6056	1,18898
HİLE3	3,6197	1,12588
HİLE4	2,9296	1,45724
HİLE5	3,0845	1,36011
HİLE6	3,4366	1,11781
HİLE7	3,1972	1,33759
HİLE8	3,1549	1,43076
HİLE9	3,0423	1,59854
HİLE10	3,9437	1,24082
HİLE11	4,1408	1,01834
HİLE12	4,0000	1,04198
HİLE13	3,2676	1,24163
HİLE14	3,3380	1,18254
HİLE15	3,4930	1,18168
HİLE16	3,5493	1,21642
HİLE17	2,6056	1,46852
HİLE18	3,7606	1,30345
HİLE19	2,4507	1,25116
Hile Ölçeği İçin (Genel)	3,3877	0,67713

Tablo 3'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının HİLE11 ifadesi olan “Muhasebe hileleri bilinçli olarak yapılır ve gizli sürdürülür” ifadesine (ortalama 4,1408) ile en yüksek düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, HİLE19 ifadesi olan “Muhasebe hilelerinde kimse aldatılmaz” ifadesine katılımcıların (ortalama 2,4507) ile en düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Yani Tablo 3 incelendiğinde, en yüksek ortalamamın HİLE11 (4,1408) olarak belirtilen ifadede olduğu, en düşük ortalamamın ise HİLE19 (2,4507) olarak belirtilen ifadede olduğu görülmektedir.

4.7.2. Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Araştırma kapsamında kullanılan ölçme aracından elde edilen ölçümlerin güvenilirliğine kanıt sağlamak amacıyla, muhasebede hata ölçeği ve hile ölçeğine ilişkin “Cronbach Alpha” katsayıları hesaplanmış ve Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Muhasebede Hata ve Hile Algısı Ölçeklerinin Güvenirliliği

Ölçme Araçları	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Hata Algıları	13	0,887
Hile Algıları	19	0,862
Ölçeklerin tümü için	32	0,845

Tablo 4'te muhasebede hata ve hile ölçeklerine ilişkin güvenilirlik analizi sonuçlarına yer verilmiştir. 13 tane ifadeden oluşan muhasebede hata algısı ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri 0,887 ve 19 tane ifadeden oluşan muhasebede hile algısı ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri 0,862 olarak bulunmuştur. Ölçeklerin Cronbach Alpha katsayıları $0,7 \leq \alpha < 0,9$ arasında oldukları için ölçeklerin yüksek oranda güvenilir oldukları kabul edilmiştir (Güriş ve Astar, 2019: 305-306).

Araştırmada kullanılan ölçekler için yapılan açımlayıcı faktör analizleri sonucunda; birinci ölçek 3 boyutlu, ikinci ölçek 5 boyutlu çıkmıştır. Oluşan yapılarıdaki faktörlerin isimlendirilmesi literatüre göre yapılamamıştır, dolayısıyla açımlayıcı faktör analizinden vazgeçilerek, ölçekler tek boyutlu kabul edilerek, kurulan hipotezlerin sınanması için uygun görülen analizler yapılmıştır. Yani, faktör analizi uygulanmadan, demografik değişkenler ile ölçekler arasındaki ilişkilerin incelenmesi adımına geçilmiştir.

4.7.3. Hata ve Hile Ölçekleri İçin İlgili Normallik Analizi Sonuçları

İstatistiksel açıdan çok sayıda testin uygulanabilmesi için verilerin dağılımının “normal veya normale yakın” olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010: 54). Tablo 5’te katılımcıların muhasebede hata ve hile ölçeklerine ilişkin normallik testi bulguları yer almaktadır.

Tablo 5. Hata ve Hile Ölçeklerine Ait Normallik Testi Sonuçları

Ölçme Araçları	Çarpıklık	Standart Hata	Basıklık	Standart Hata
Hata Algısı	-1,052	0,285	2,486	0,563
Hile Algısı	0,373	0,285	0,286	0,563

Tablo 5’te muhasebede hata ve hile algısı ölçeklerinin çarpıklık ve basıklık katsayılarının -3 ve +3 aralığında olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerleri ± 3 aralığında ise verilerin normal dağılıma sahip olduğu ifade edilmektedir (Kline, 2015: 74-75). Dolayısıyla ölçekler için parametrik testler uygulanmıştır.

4.7.4. T-Testi Sonuçları

Bağımsız örneklem t-testi, iki değişken arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını incelemek için kullanılır. Ancak bağımsız değişkenin iki kategorili olması gerekir (Gürüş ve Astar, 2014: 198). Çalışmanın amacı doğrultusunda H1a, H1b, H3a, H3b, H4a ve H4b hipotezlerine bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır.

Tablo 6’da katılımcıların muhasebede hata ve hile algılarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 6. Muhasebede Hata ve Hile Algısının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T- Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama	F	P
Hata	Kadın	9	4,0769	0,007	0,932
	Erkek	62	3,7395		
	Toplam	71	3,7520		
Hile	Kadın	9	3,0054	4,601	0,035*
	Erkek	62	3,7185		
	Toplam	71	3,2314		

Not: Anlamlılık düzeyi $p < 0,05^*$

Tablo 6’da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata algısı ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$). H1a hipotezi reddedilmiştir. Ancak, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hile algıları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu farklılığın nedeni; erkek muhasebe meslek mensuplarının hile algısı ortalamasının (3,7185) kadın muhasebe meslek mensuplarının hile algısı ortalamasından (3,0054) yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. H1b hipotezi kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, erkek muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hile algılarının kadın muhasebe meslek mensuplarına göre daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 7’de katılımcıların muhasebede hata ve hile algılarının medeni durumlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 7. Muhasebede Hata ve Hile Algısının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T- Testi Sonuçları

Değişken	Medeni Durum	N	Ortalama	F	P
Hata	Evli	59	3,7497	0,011	0,918
	Bekâr	12	3,8023		
	Toplam	71	3,6952		
Hile	Evli	59	3,5068	5,039	0,028*
	Bekâr	12	3,0129		
	Toplam	71	3,3447		

Not: Anlamlılık düzeyi $p < 0,05^*$

Tablo 7’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata algısı ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$). H3a hipotezi reddedilmiştir. Ancak, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hile algıları ile medeni durumları arasında

anlamli bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Bu farklılığın nedeni; evli muhasebe meslek mensuplarının hile algısı ortalamasının (3,5068) bekâr muhasebe meslek mensuplarının hile algısı ortalamasından (3,0129) yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. H3b hipotezi kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, evli olan muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hile algılarının bekâr olan meslek mensuplarına göre daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 8’de katılımcıların muhasebede hata ve hile algılarının eğitim düzeylerine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 8. Muhasebede Hata ve Hile Algısının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Örneklem T- Testi Sonuçları

Değişken	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	F	P
Hata	Lisans	43	3,8623	3,907	0,052
	Yüksek Lisans	28	3,6593		
	Toplam	71	3,6330		
Hile	Lisans	43	3,2938	0,004	0,948
	Yüksek Lisans	28	3,5325		
	Toplam	71	3,4327		

Eğitim düzeyi, dört kategorili değişken olmasına rağmen bağımsız örneklem t- testi yapılmıştır. Çünkü, diğer iki kategoride değerler 0 olduğu için iki kategorili olarak düşünülmüş ve bundan dolayı bağımsız örneklem t- testi uygulanmıştır.

Tablo 8’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının, muhasebede hata algıları ve muhasebede hile algıları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0.05$). H4a ve H4b hipotezleri reddedilmiştir.

4.7.5. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları (Anova Testi)

Tek yönlü varyans analizi (Anova testi), ikiden fazla değişkenin olduğu durumlarda değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığını incelemektedir. Ancak, bağımsız değişkenin en az üç kategorili olması gerekmektedir (Güriş ve Astar, 2014: 214-215). Çalışmanın amacı doğrultusunda H2a, H2b, H5a, H5b, H6a, H6b, H7a ve H7b hipotezlerine tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Ulaşılan bulgular aşağıda tablolarda verilmiştir.

Tablo 9’da katılımcıların muhasebede hata ve hile algılarının yaşlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 9. Muhasebede Hata ve Hile Algısının Yaşa Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Yaş	N	Ortalama	F	P
Hata	21-30	6	3,8846	0,944	0,424
	31-40	33	3,6550		
	41-50	24	3,8558		
	51 ve üzeri	8	3,7822		
	Toplam	71	3,7822		
Hile	21-30	6	3,8158	1,610	0,195
	31-40	33	3,2759		
	41-50	24	3,5022		
	51 ve üzeri	8	3,1842		
	Toplam	71	3,3877		

Tablo 9’da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının, muhasebede hata algıları ve muhasebede hile algıları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0.05$). H2a ve H2b hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 10’da katılımcıların muhasebede hata ve hile algılarının mesleki deneyim sürelerine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 10. Muhasebede Hata ve Hile Algısının Mesleki Deneyim Süresine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Mesleki Deneyim Süresi	N	Ortalama	F	P
Hata	5 yıl ve altı	19	3,8340	1,133	0,349
	6-10 yıl	18	3,5385		
	11-15 yıl	12	3,9167		
	16-20 yıl	10	3,7308		
	21 yıl ve üzeri	12	3,9744 3,7822		
	Toplam	71			
Hile	5 yıl ve altı	19	3,4404 3,2807	0,395	0,811
	6-10 yıl	18	3,3860		
	11-15 yıl	12	3,2737		
	16-20 yıl	10	3,5614		
	21 yıl ve üzeri	12			
	Toplam	71	3,3877		

Tablo 10'da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının, muhasebede hata ve muhasebede hile algıları ile mesleki deneyim süreleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). H5a ve H5b hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 11'de katılımcıların muhasebede hata ve hile algılarının aylık ortalama gelirlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 11. Muhasebede Hata ve Hile Algısının Aylık Ortalama Gelire Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Aylık Ortalama Gelir	N	Ortalama	F	P
Hata	4500 TL ve altı	4	4,1923	0,802	0,528
	4501-6000 TL	11	3,8322		
	6001-7500 TL	11	3,8112		
	7501-9000 TL	10	3,5385		
	9001 TL ve üzeri	35	3,7802		
	Toplam	71	3,7822		
Hile	4500 TL ve altı	4	2,9605	0,980	0,608
	4501-6000 TL	11	3,2536		
	6001-7500 TL	11	3,5215		
	7501- 9000 TL	10	3,5053		
	9001 TL ve üzeri	35	3,4030		
	Toplam	71	3,3877		

Tablo 11'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının, muhasebede hata ve muhasebede hile algıları ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). H6a ve H6b hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 12'de katılımcıların muhasebede hata ve hile algılarının mükellef sayılarına göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 12. Muhasebede Hata ve Hile Algısının Mükellef Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Mükellef Sayısı	N	Ortalama	F	P
Hata	1-25 kişi	9	3,7179	0,586	0,626
	26-50 kişi	32	3,7260		
	51-100 kişi	20	3,7808		
	101 kişi ve üzeri	10	4,0231		
	Toplam	71	3,7822		
Hile	1-25 kişi	9	3,4269	1,042	0,380
	26- 50 kişi	32	3,3207		
	51-100 kişi	20	3,5868		
	101 kişi ve üzeri	10	3,1684		
	Toplam	71	3,3877		

Tablo 11'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının, muhasebede hata ve muhasebede hile algıları ile mükellef sayıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). H7a ve H7b hipotezleri reddedilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Muhasebe bilgi sistemi, işletmelerin ve diğer muhasebe bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgileri üreten ve onlara sunan bir bilgi sistemidir. Muhasebe bilgi sistemlerinin üreteceği bilgilerin kaliteli olması gerekmektedir. Muhasebe bilgi kalitesinin düşük olmasının en önemli nedenlerinden ikisi; muhasebe hataları ve muhasebe hileleridir. Muhasebe hata ve hilelerinin günümüzde en çok hangi amaçlarla ve hangi yöntemler ile gerçekleştirildiğini en iyi gözlemleyen kişilerin ise “muhasebe meslek mensupları” olduğu bilinmektedir.

Muhasebe hata ve hileleri arasındaki temel fark, kasıt unsudur. Muhasebe hatalarında kasıt unsuru yok iken muhasebe hilelerinde kasıt unsuru bulunmaktadır. Muhasebe hataları genellikle dikkatsizlik, unutkanlık, bilgisizlik veya tecrübesizlik nedenleriyle ortaya çıkmaktadır. Muhasebe hileleri ise muhasebe hatalarının aksine, bir çıkar elde etmek için bilinçli ve kasıtlı olarak yapılmaktadır. Muhasebe hata ve hileleri, işletmelerin mali tablolarının güvenilirliğini olumsuz biçimde etkilemektedir.

Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının “muhasebede hata ve hile” algılarını tespit etmek ve değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Ağrı ilinde faaliyet gösteren 71 muhasebe meslek mensubuna yüz yüze anket uygulanmıştır.

Uygulanan anketler sonucunda elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının çoğunluğunun; erkek olduğu, evli olduğu, 31-40 yaş aralığında olduğu, eğitiminin lisans düzeyinde olduğu, mesleki deneyim süresinin 5 yıl ve altında olduğu, 9001 TL ve üzerinde aylık ortalama gelire sahip olduğu, 26-50 sayıda mükellefe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının HATA4 ifadesi olan “Muhasebe hataları unutma ve tekrarlama ile meydana gelen hatalardır” ifadesine en yüksek düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, HATA13 ifadesi olan “Çok iyi teknolojiler kullanılsa da yeteneği olmayan insanlar her zaman muhasebe hataları yapmaya mahkûmdur” ifadesine en düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Aynı şekilde araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının HİLE11 ifadesi olan “Muhasebe hileleri bilinçli olarak yapılır ve gizli sürdürülür” ifadesine en yüksek düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, HİLE19 ifadesi olan “Muhasebe hilelerinde kimse aldatılmaz” ifadesine katılımcıların en düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir.

Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algıları ile cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki deneyim süresi, aylık ortalama gelir ve mükellef sayısı değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Dolayısıyla H1a, H2a, H3a, H4a, H5a H6a ve H7a ile H1b, H2b, H3b, H4b, H5b, H6b ve H7b hipotezleri test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda; H1a, H2a, H3a, H4a, H5a, H6a, H7a ile H2b, H4b, H5b, H6b ve H7b hipotezleri reddedilmiştir.

Çalışmanın sonucunda; araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının hata ve hile algılarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hile algıları ile cinsiyetleri ve muhasebede hile algıları ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda H1b ve H3b hipotezleri kabul edilmiştir. Dolayısıyla, erkek muhasebe meslek mensuplarının kadın meslek mensuplarına göre ve evli olan muhasebe meslek mensuplarının bekâr olan meslek mensuplarına göre hile algılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu sonuçlara göre; erkek muhasebe meslek mensuplarının kadın meslek mensuplarına göre hileye karşı daha duyarlı olduğu; bununla birlikte evli olan muhasebe meslek mensuplarının bekâr olan meslek mensuplarına göre hileye karşı daha duyarlı olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algılarının tespit edilmesi üzerine Ağrı ilinde bir araştırma yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen sonuçların Türkiye’deki tüm muhasebe meslek mensupları için genelleştirilmesi mümkün değildir. İleride yapılacak çalışmaların Türkiye’nin farklı illerinde görev yapan muhasebe meslek mensuplarını kapsayacak olması, konu ile ilgili daha genellenebilir veya karşılaştırılabilir sonuçların elde edilmesine olanak sağlayacaktır. Sonuç olarak; muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri konusunda daha bilinçli olması gerekmektedir. Bunun için de konuyla alakalı olarak

meslek mensuplarına TÜRMOB bünyesinde eğitimler düzenlenmeli ve bu eğitimlere katılımın sağlanması teşvik edilmelidir. Muhasebe meslek mensubu olmak isteyen adaylara, önlisans, lisans veya lisansüstü eğitim süreçlerinden herhangi birinde “muhasebe meslek etiği” dersini almış olmaları şartı getirilebilir. Muhasebe hata ve hilelerine yönelik cezalar arttırılabilir, caydırıcılığı arttırmak için bu yanlışları tekrar eden muhasebe meslek mensuplarına daha ciddi yaptırımlar uygulanabilir. Bu sayede muhasebe mesleğinin, toplumda hak ettiği değere ulaşacağı düşünülmektedir. Ayrıca, sadece muhasebe meslek mensuplarının değil mükelleflerin de muhasebe hata ve hileleri konusunda farkındalıklarının artırılması önem arz etmektedir. Bu çalışma ile hem literatüre hem de muhasebe meslek mensuplarına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Onay: Bu çalışma için etik onay, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 25.11.2021 tarih ve 323 sayılı karar ile alınmıştır.

Yazar Katkısı: Rukiye Yurt (%50), Fatma Temelli (%50)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare that there is no conflict of interest.

Funding: The authors received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: Ethical approval for this study was obtained from the Scientific Research Ethics Committee of Ağrı İbrahim Çeçen University with the decision dated 25.11.2021 and numbered 323.

Author Contributions: Rukiye Yurt (50%), Fatma Temelli (50%)

KAYNAKÇA

- Ahinful, G. S., Addo, S., Boateng, F. O. ve Boakye, J. D. (2017). Accounting ethics and the professional accountant: the case of Ghana. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting, 1*(1), 30-36.
- Arkun, O. F. (1975). *İşletmelerde muhasebe denetimi*. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık
- Aslan T., Kızıl, C. ve Din A. (2017). Muhasebe hata ve hileleri üzerinde etkili faktörlerin muhasebe meslek etiği kapsamında analizi: Yalova örneği. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR), 4*(12), 1125- 1138.
- Bayraktar, A. (2007). Türkiye’de muhasebe hileleri tarihi(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Borolla, L., Anakotta, F. M. ve Batkunde, A. A. (2021). Analysis of the influence of obedience to accounting rules, employee motivation and management morality on the tendency of accounting fraud. *Journal of Economics, Business and Government Challenges, 4*(1), 83-87.
- Canpolat İ. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının bağımsız denetim ve denetimde kalite anlayışının incelenmesi: TRB 1 bölgesinde bir araştırma(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çatıkkaş, Ö. ve Çalış, E. (2007). İşletmelerde muhasebe hilelerinin önlenmesi için hile belirtileri. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 9*(2), 187-210.
- Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Gül, M. ve Demir, Ö. (2022). Muhasebe hata ve hilelerinde farkındalık araştırması: Elazığ ili örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32*(2), 663-673.
- Gülseren, H. (2020). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısı: Çanakkale ilinde ampirik bir araştırma(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

-
- Güney, S. ve Bozkurt, R. (2011). Muhasebe meslek mensupları ve aday stajyerlerin muhasebe hata ve hileleri karşısındaki etiksel tutumları: Erzurum ili muhasebe mensupları ve stajyerleri Uygulaması. 3. *Ulusal Kurumsal Yönetim Yolsuzluk Etik ve Sosyal Sorumluluk Konferansı*, Nevşehir-Türkiye, 7-11 Haziran 2011.
- Güredin, E. (2014). *Denetim ve güvence hizmetleri, SMMM ve YMM'lere yönelik ilkeler ve teknikler*. İstanbul: Arıkan Yayınları.
- Güriş, S. ve Astar, M. (2014). *Bilimsel araştırmalarda SPSS ile istatistik*. İstanbul: Der Yayınları.
- Güriş, S., ve Astar, M. (2019). *Bilimsel araştırmalarda SPSS ile istatistik*. İstanbul: Der Yayınları.
- Güvenç, Z. (2009). Termal turizm işletmelerinde hata ve hilelerin önlenmesinde belge sisteminin önemi ve bir uygulama(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Haftacı, V. (2011). *Muhasebe denetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Hatunoğlu, Z., Koca, N. ve Kılılı, M. (2012). İç kontrolün muhasebe sistemindeki hata ve hilelerin önlenmesindeki rolü üzerine bir alan çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 169-189.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (Ed. Ş. Kalaycı)*. Ankara: Asil Yayınları.
- Karabayır, M. E. ve Cengiz, S. (2016). Muhasebe hileleri yoluyla yapılan yolsuzluklarda bağımsız denetimin sorumluluğunun araştırılması: Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi uygulaması. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 597-625.
- Kılılı, M. ve Kutlu, H. (2021). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri hakkında algı ve tutumlarının incelenmesi: Osmaniye ilinde bir araştırma. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-16.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York London: The Guilford Press.
- Kirik, Z. (2007). Muhasebe hata hileleri ile muhasebe mesleğinde etik: Afyonkarahisar'da muhasebeciler üzerine bir araştırma(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Nazlı, E. (2014). Muhasebede hata ve hilelerin önlenmesinde işletme yöneticilerinin sorumluluğunun tespitine yönelik bir araştırma(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Okay, S. (2011). Muhasebe hata ve hilelerinin meslek etiği açısından irdelenmesi(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Oktar, S. A. (2009). Muhasebe hileleri ve bir hukuka uygunluk sebebi. *Vergi Sorunları Dergisi*, 32(249), 7-14.
- Ömürbek, V. ve Durgunböcü. Ö. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri ile ilgili algılarının incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(4), 1251-1265.
- Özçelik, H., Aracı, K., Nilüfer, Ö.ve Keskin, S. (2017). Muhasebe hata ve hileleri: meslek mensupları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), 197-214.
- Özçimen, F. (2019). Muhasebe manipülasyonu ve muhasebe meslek mensuplarının muhasebe manipülasyonuna karşı eğilim düzeylerinin incelenmesi: Bursa ili uygulaması(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Tayman, M. (2018). Muhasebe denetiminde karşılaşılan hata ve hileler: meslek mensupları üzerine bir araştırma(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Uzay, Ş., Tanç, A. ve Erciyes, M. (2009). Türkiye'de muhasebe denetimi: geçmişten geleceğe-1. *Mali Çözüm Dergisi*, (95), 125-140.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: Harper & Row.
-

SUMMARY

Introduction

The accounting information system is a type of computer network that generates and displays the data that businesses and other accounting information users require. The information to be produced by accounting information systems must be of high quality. Two of the most important reasons for the low quality of accounting information are; accounting errors and fraud. According to the factor of intent, the distinction between accounting errors and frauds is assessed. When the enterprise employees make these mistakes unconsciously, it is accepted that they act incorrectly, and when they do it deliberately to gain profit, they are considered to be in fraudulent behaviour. Errors and cheats in the accounting field can affect all segments of society. Today, accounting professionals are the people who best observe the purpose and methods of accounting errors and frauds.

Purpose

This study aims to identify and evaluate the perceptions of accounting professionals of error and fraud in accounting.

Method

A quantitative research method was used in this research, which was conducted to measure the perception of error and fraud in accounting by professional accountants. The questionnaire method was used as a data collection tool in the research. The questionnaire form consists of three parts. In the first part of the questionnaire, questions were included in determining the demographic characteristics of professional accountants. In the second part, the scale to determine the error perception of the accounting profession's members is included. The third part includes the scale to determine the perception of accounting fraud by professionals. A five-point Likert-type scale was used. The scales used in the research were taken from the master's thesis study titled "A Research on the Determination of the Responsibility of Business Managers in the Prevention of Errors and Frauds in Accounting" by Nazlı (2014). As a result of the reliability analysis made on the scales, Cronbach's Alpha value of perception of error in accounting scale was calculated as 0.887, and Cronbach's Alpha value of perception of fraud in accounting scale was calculated as 0.862. Therefore, it was accepted that the scales were highly reliable.

Findings

According to independent sample t-test results, It has been determined that there is no significant difference between the perception of error in accounting and the gender of the accounting professionals participating in the research ($p>0.05$). However, it was determined that there was a significant difference between the perceptions of cheating in accounting and the gender of the accounting professionals participating in the research ($p<0.05$). It was determined that there was no significant difference between the perception of error in accounting and the marital status of the accounting professionals participating in the research ($p>0.05$). However, it was determined that there was a significant difference between the perceptions of cheating in accounting and the marital status of the accounting professionals participating in the research ($p<0.05$). It has been determined that there is no significant difference between the perceptions of error in accounting and fraud in accounting and the education levels of the accounting professionals participating in the research ($p>0.05$).

According to the results of the one-way analysis of variance (Anova test); It has been determined that there is no significant difference between the perceptions of error in accounting, fraud in accounting and the ages of the accounting professionals participating in the research ($p>0.05$). It has been determined that there is no significant difference between the perceptions of accounting errors and fraudulent accounting professionals and their professional experience ($p>0.05$). It was determined that there was no significant difference between the perceptions of accounting errors and fraudulent accounting professionals and their monthly average income ($p>0.05$). It has been determined that there is no significant difference between the perceptions of accounting professionals participating in the research, error in accounting and fraud in accounting, and the number of taxpayers ($p>0.05$).

Conclusions

The main difference between accounting errors and fraud is intent. While there is no element of intent in accounting errors, there is an element of intent in accounting fraud. Accounting errors usually occur due to carelessness, forgetfulness, ignorance or inexperience. Accounting frauds, however, are made consciously and deliberately to gain an advantage, unlike accounting errors. Accounting errors and frauds negatively affect the reliability of the financial statements of the enterprises. It is known that the people who best observe for what purposes and with what methods accounting errors and frauds are made today are members of the accounting profession.

It has been determined that the error and fraud perceptions of the accounting professionals participating in the research are moderate. In addition, it has been investigated whether there is a significant difference between the accounting professionals' perceptions of error and fraud in accounting and the variables of gender, age, marital status, education level, professional experience, average monthly income and number of taxpayers. Therefore, the hypotheses H1a, H2a, H3a, H4a, H5a, H6a and H7a and H1b, H2b, H3b, H4b, H5b, H6b and H7b were tested. As a result of the analyses made, The hypotheses H1a, H2a, H3a, H4a, H5a, H6a, H7a and H2b, H4b, H5b, H6b and H7b were rejected. H1b and H3b hypotheses were accepted. It has been determined that male accounting professionals have higher perceptions of cheating than female professionals and married accounting professionals have higher perceptions of cheating than single professionals.

As a result, accounting professionals need to be more conscious about accounting errors and frauds. For this, trainings should be organized within TURMOB for the members of the profession related to the subject and participation in these trainings should be encouraged.